

Skarpans, Krimin sota ja postin kulku



Per-Edvin Persson
Suomen filatelistiseura 4.12.2023

Professor Per-Edvin Persson

Sisältö

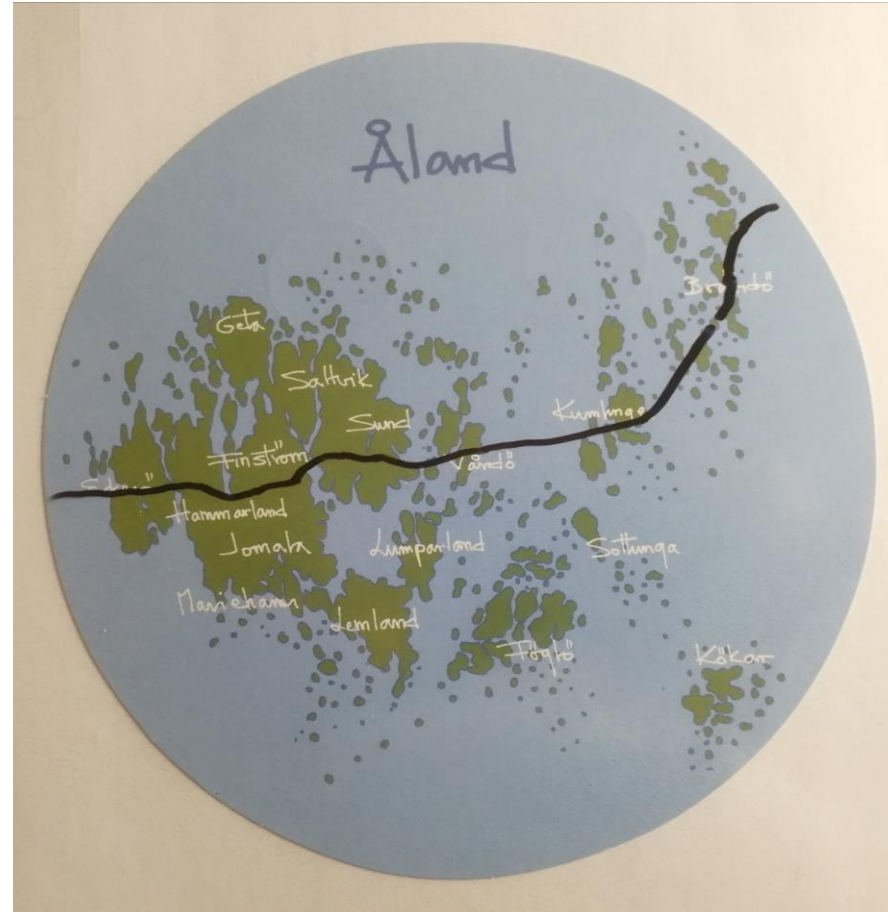
Skarpansin eli Bomarsundin linnoitus

Skarpansin postikonttori

Krimin sota Itämerellä

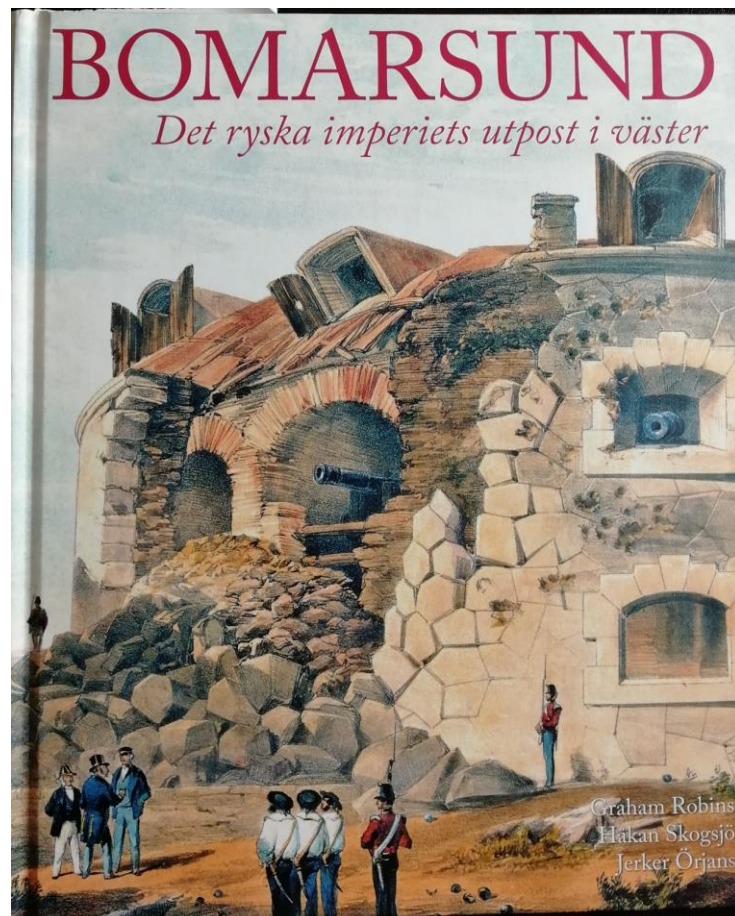
Postin kulku Suomen ja Ruotsin välillä 1854-1855

Bomarsund ja postitie



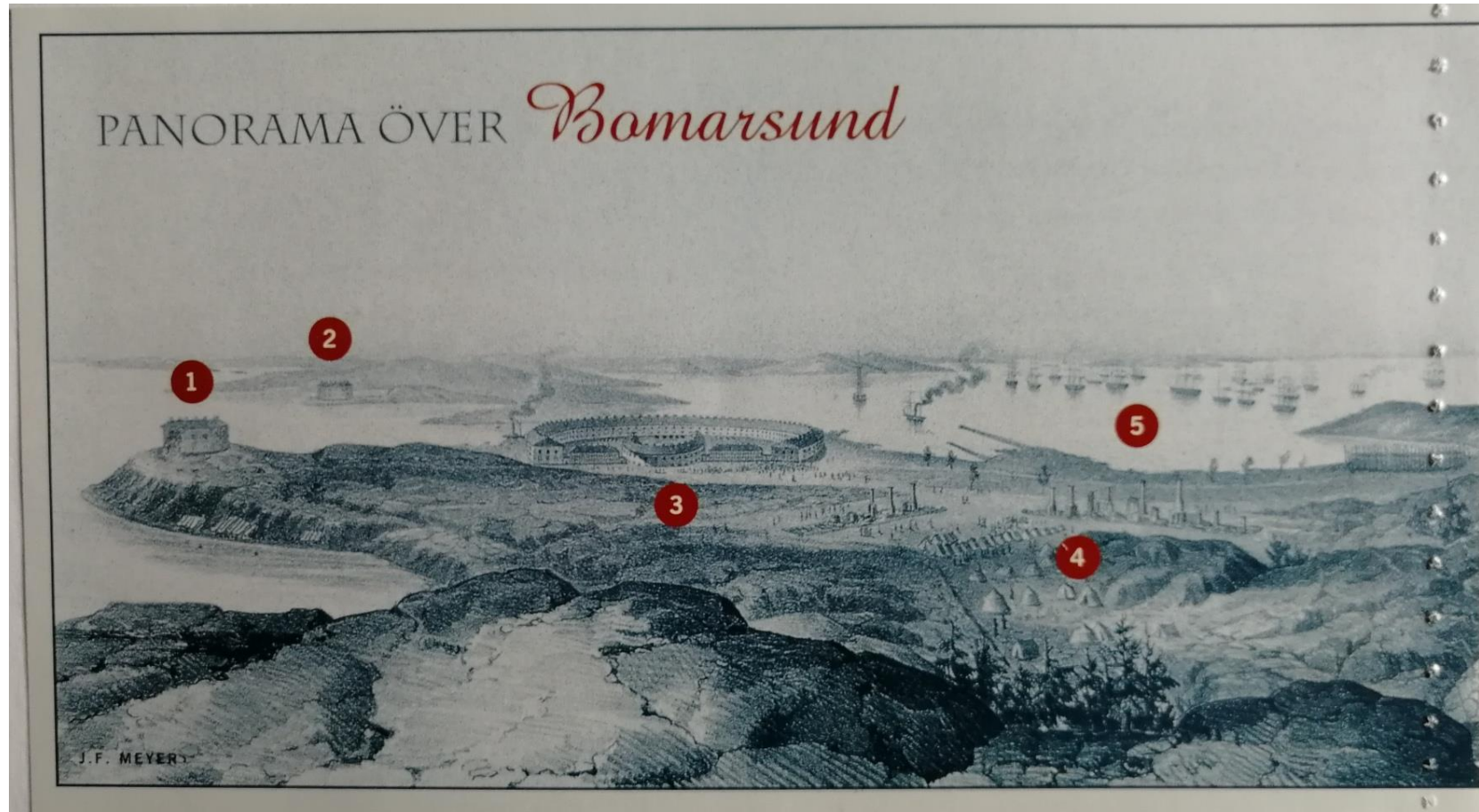
Professor Per-Edvin Persson

Linnoituksen historia



Professor Per-Edvin Persson

Bomarsundin panorama

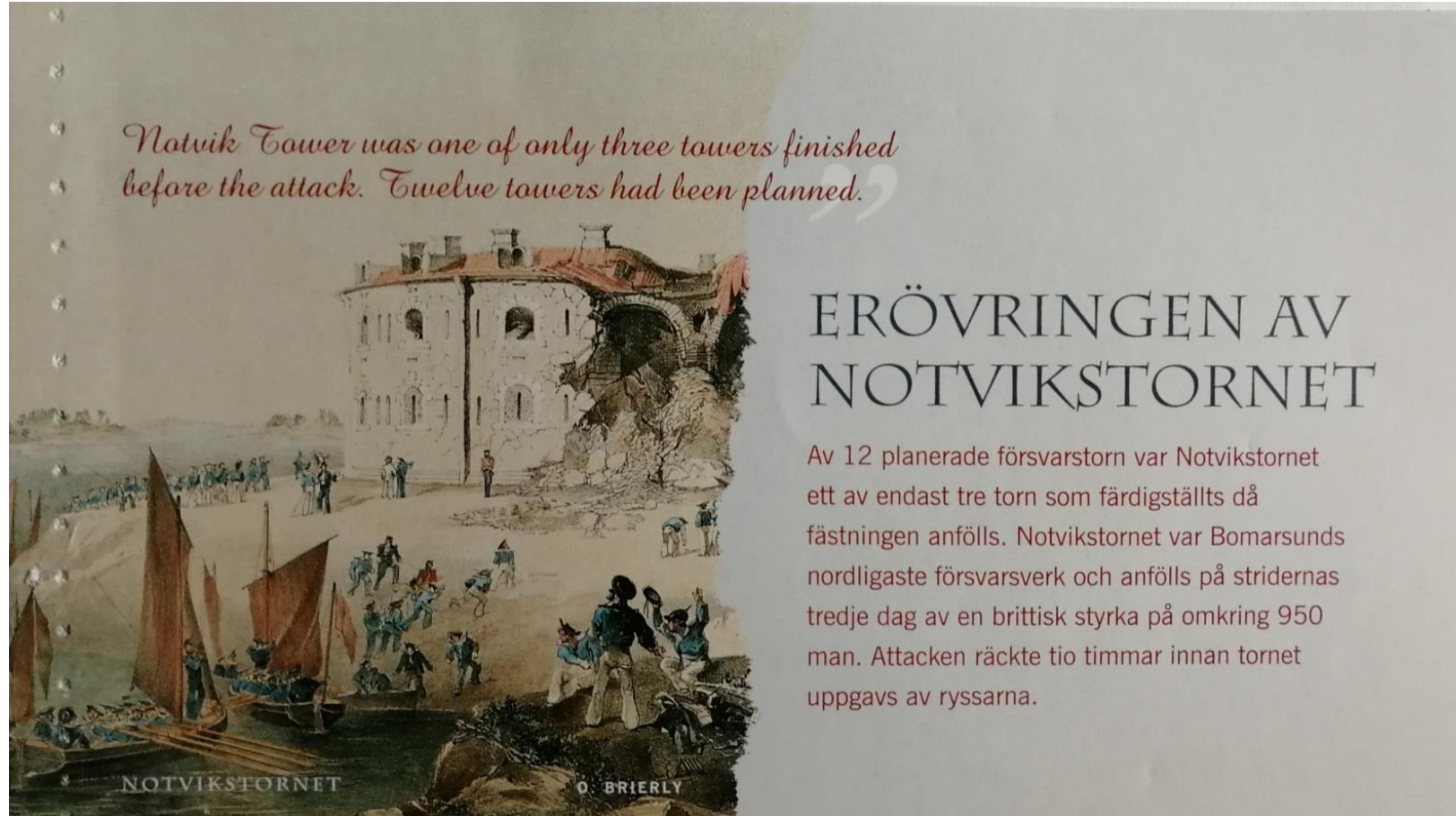


Notvikstornet



Professor Per-Edvin Persson

Taistelu Notvikstornetista



Förstaden



Linnoituksen kehitys

- Linnoitus oli Venäjän näkökulmasta Pietarin puolustuksen uloin piste. Suomen sodan jälkeen venäläisiä sotilaita oli majoitettu ympäri Ahvenanmaata. Linnoituksen suunnittelu alkoi 1820-luvun lopussa ja rakennustyöt käynnistettiin 1832.
- Tavoitteena oli rakentaa aikakauden huippulinnoitus, Kronstadtiin verrattava. Suunnitelmia muutettiin työn edetessä ja työ venyi. Linnoitusalueelle rakentui Gamla Skarpansin kylän viereen Ahvenanmaan tuleva pääkaupunki, Nya Skarpans. Kaupungin kaavailtu keskusaukio olisi ollut Senaatintorin kokoinen ja veroinen. Viereiselle Prästön saarelle rakentui sairaala-alue sekä useamman uskontokunnan hautausmaat.
- Sotilaat siirrettiin ”Skarpansin linnoitukseen” vuonna 1841. Miehistövahvuus oli noin 2000 sotilasta.
- Siirron seurauksena armeija pyysi Kastelholman postikonttorin siirtämistä Skarpansiin, jossa se avattiin 1.8.1842.
- Krimin sodan syttyessä 1853/1854 linnoitus oli puolivalmiina. Päälinnoitus ja osa ympäröivistä torneista oli rakennettu. Taistelukäyttö osoitti vakavia suunnitteluvirheitä.
- Nya Skarpansin asukkaat olivat upseereiden lisäksi kauppiaita, virkamiehiä, käsityöläisiä, rakennusmestareita, vaattureita, lääkäreitä, opettajia, suutareita, muusikoita jne, sekä ainakin yksi kultaseppä. Se oli kaavalla ohjattu huvilakaupunki.

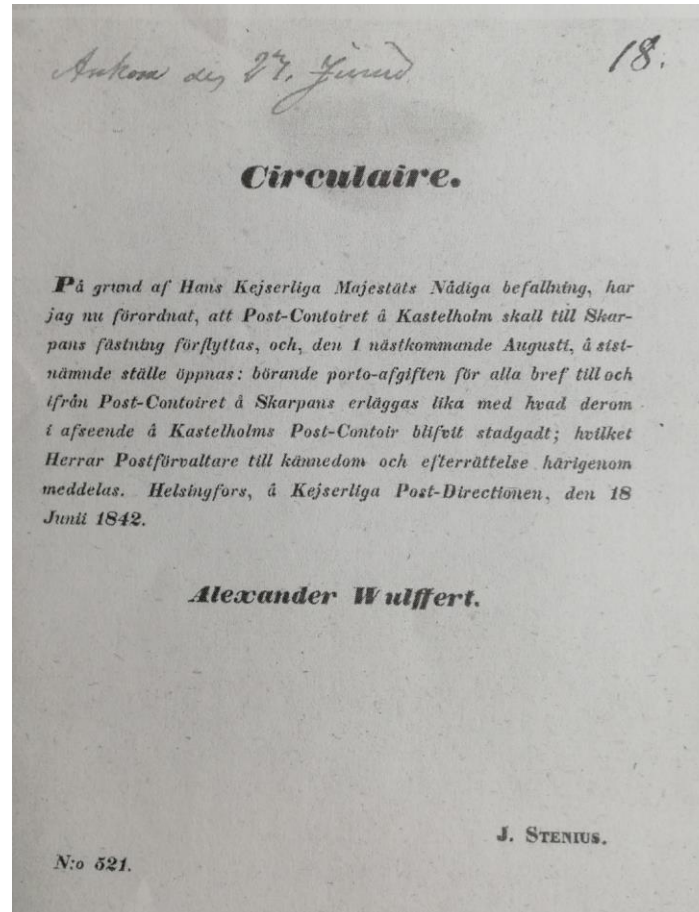
Kastelholma



Postikonttorin siirto

- Vt kenraalikuvernööri, kenraali A.A. Thesleff esitti 30.7./11.8. 1841 senaatille Kastelholman postikonttorin siirtämistä Skarpansiin koska sotaväki oli siirretty sinne ja “civila embetsverkens officiella correspondence är af vida inskränktare beskaffenhet än den militära brefvexlingen”.
- Lausunnot pyydettiin syksyllä 1841 ja postitirehtööri Alexander Wulffert esitteli senaatille ehdotuksensa 24.3.1842, puoltaen siirtoa. Hän ei kuitenkaan puoltanut talon ostamista vaan vuokraamista.
- Senaatti pyysi vielä tarkennuksia postireittien kulkuun uuden sijainnin vuoksi, jotka vahvistettiin 31.5.1842.
- Kiertokirje konttorin siirrosta julkistettiin 18.6.1842

Postin kiertokirje



Konttorin perustaminen 1842

Postimestari Johan Fredrik Lundeqvist vuokrasi huoneen postikonttoria varten jo toukokuussa 1842, mutta emme tiedä missä. Tämä ilmenee hänen kirjeestään postijohtokunnalle 14.9.1842.

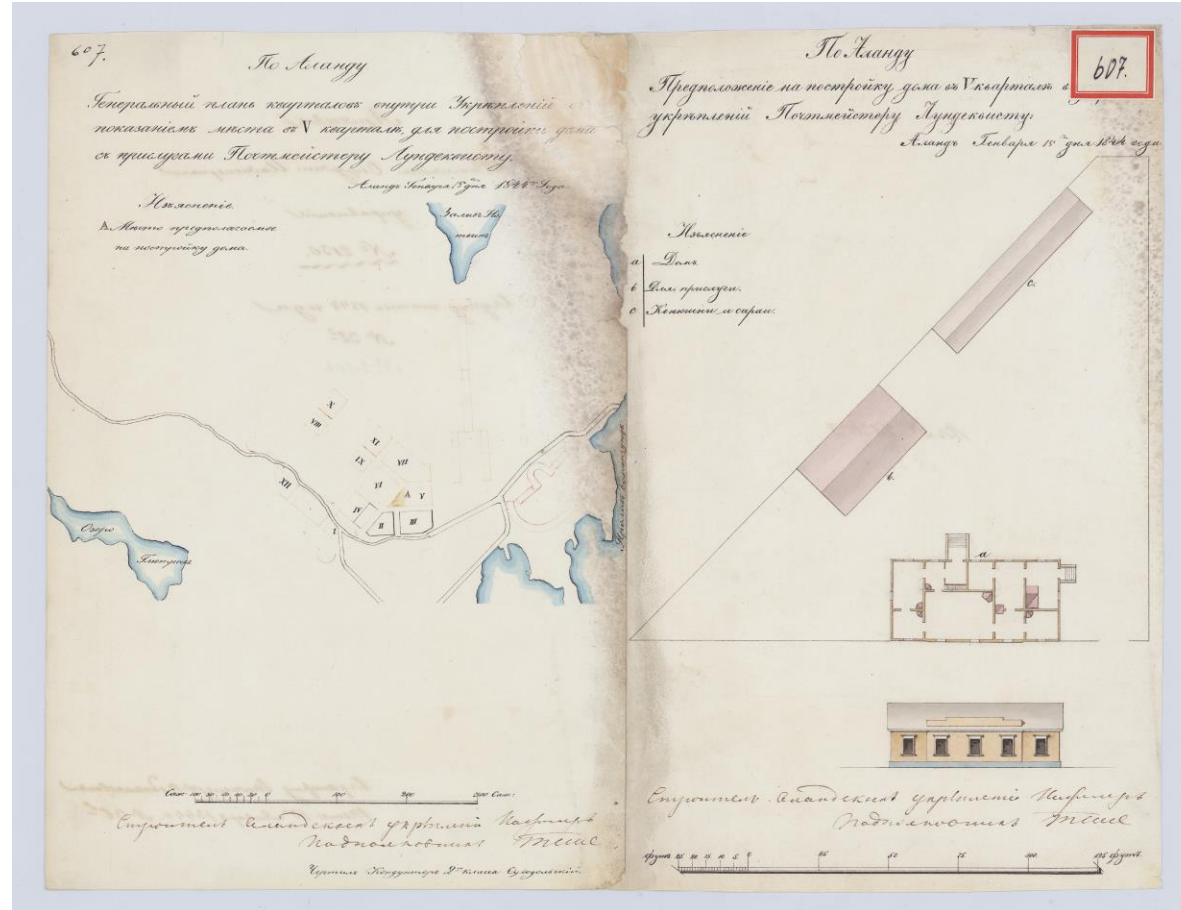
Hän ilmoitti kirjeessään postijohtokunnalle 1.8.1842 että konttori on avattu Skarpansissa ja että uudet postireitit on otettu käyttöön.

Hän valmisteli postikonttorin ja oman asuintalonsa rakentamista tontille V Skarpansissa. Ne valmistuivat vuonna 1844 (Venäjän insinöörikomennuskunnan piirustukset, palovakuutusasiakirjat).

Lundeqvist omisti molemmat rakennukset, joten postikonttori toimi hänellä vuokralaisena. Tämä ei ollut 1800-luvulla poikkeuksellista.

Postiliikenne oli verrattain vilkasta. Vuonna 1845 konttorista lähti 7058 kirjettä.

Konttorin sijainti 1844-1854



Skarpansin postikonttori



Professor Per-Edvin Persson

Postikonttori nykymaisemassa



Skarpansin leimat

Skarpansin leimatilaus lähetettiin vasta 1.8.1842, mikä herättää kysymyksen oliko konttorin nimi epäselvä. Tilauskirje on kuitenkin hävinnyt.

Skarpansin kyrillinen leima oli periaatteessa käytössä syksystä 1842 vuoden 1846 loppuun. Siitä tunnetaan kuitenkin vain yksi kohde, vaikka kirjeitä on tuona ajanjaksona lähetetty 20-30 000. Suurin osa on ehkä kuitenkin mennyt Venäjälle.

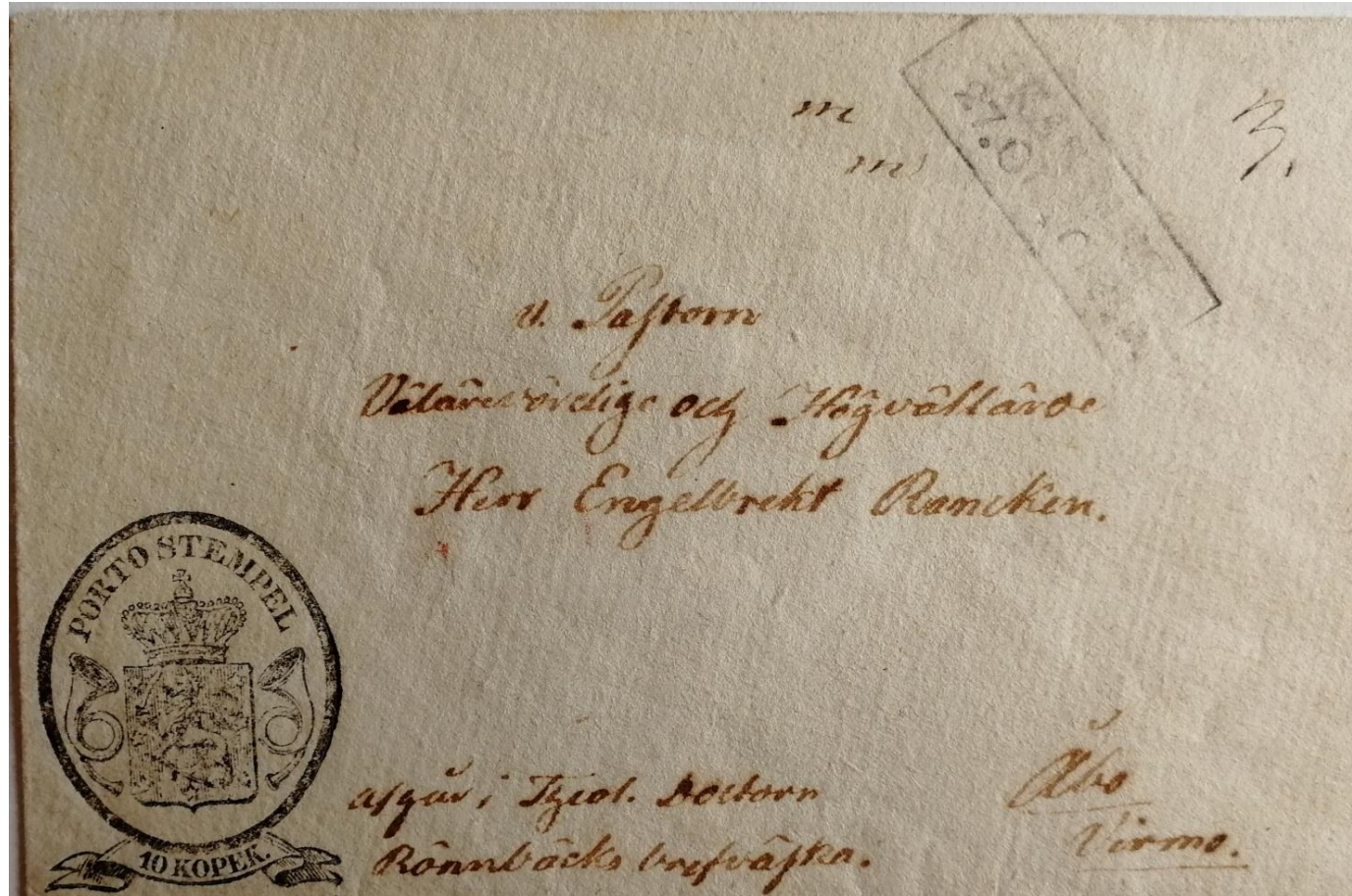
Samaan aikaan on kuitenkin jatkettu Kastelholman kyrillisen leiman käyttöä – se löytyy vuoden 1842 jälkeiseltä ajalta mm. Porto Stempel-kuorilta. Lofströmin kokoelmassa oli vuodelle 1850 päivätty kohde leimattuna Kastelholman kyrillisellä.

Eri selitysmalleja on esitetty, mutta uskottavaa selitystä Kastelholman leiman käytölle vuoden 1842 jälkeen ei ole löytynyt.

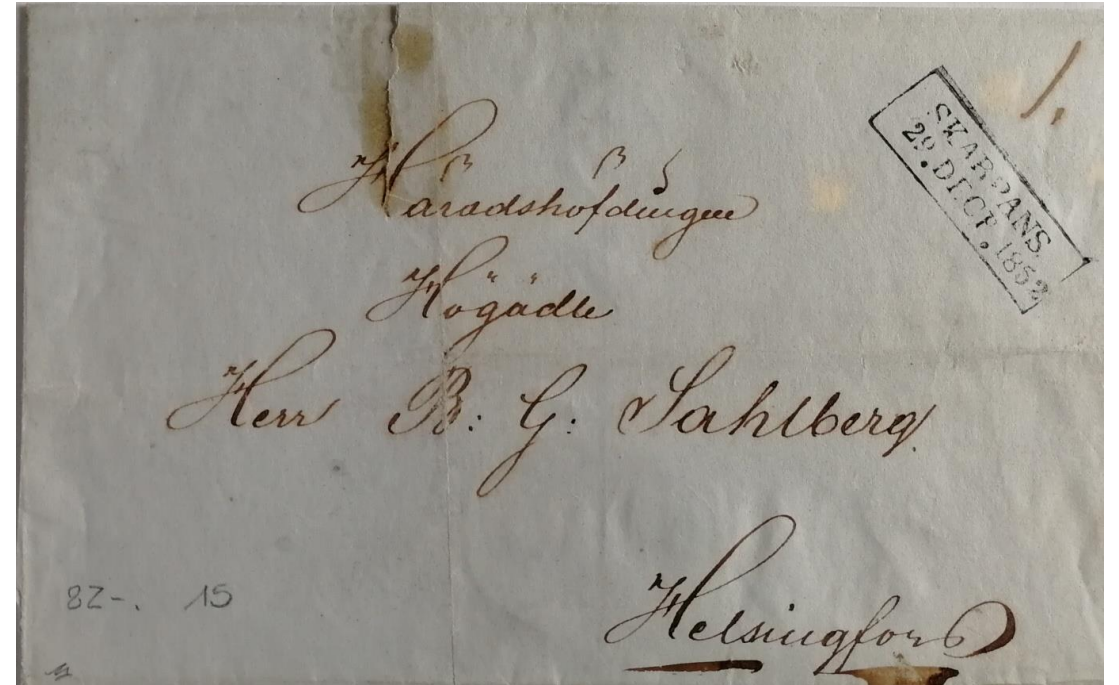
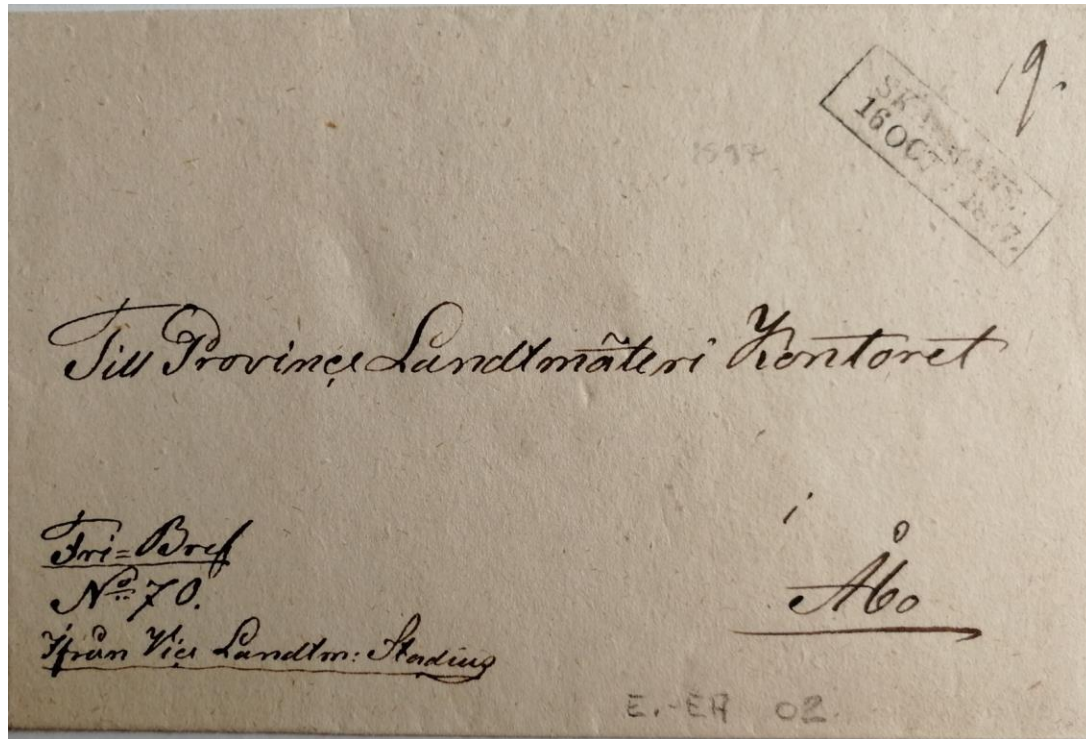
Skarpansin kyrillinen – ainoa kohde



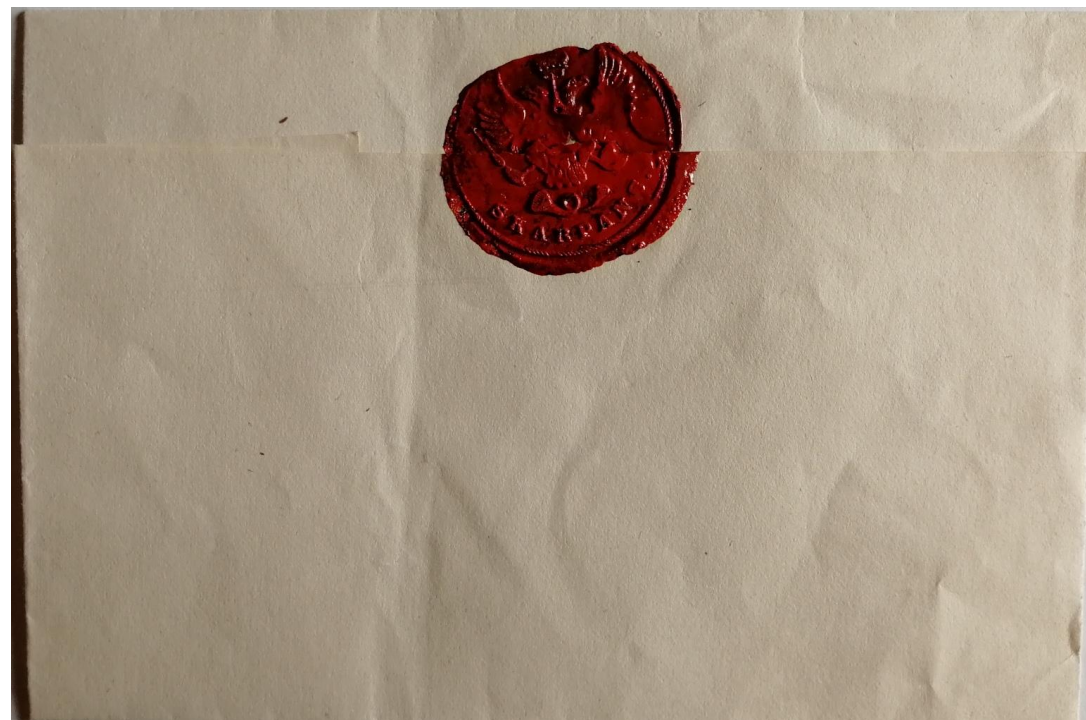
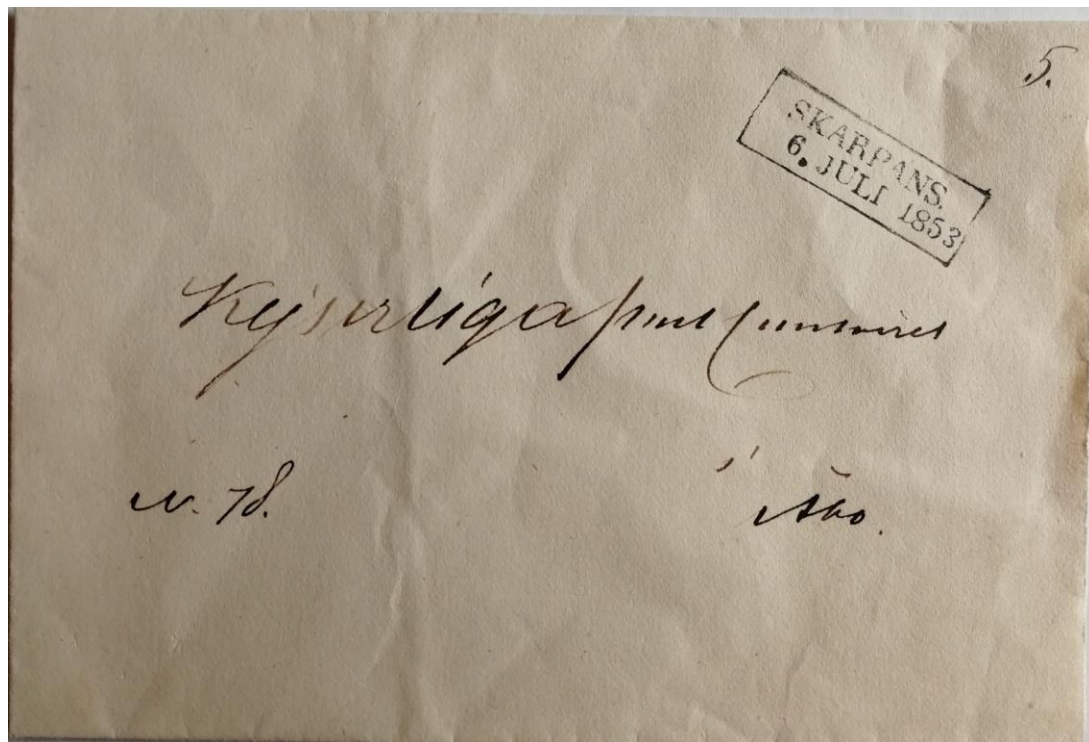
Matala laatikkoleima 1847-1854



Matala laatikkoleima



Matala laatikkoleima

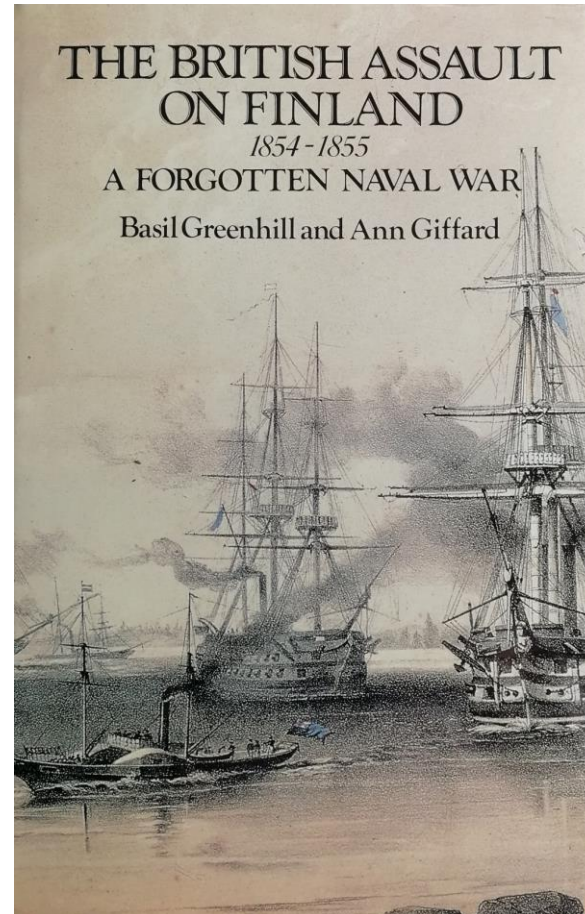


Itämainen eli Krimin sota



Professor Per-Edvin Persson

Brittiläinen näkökulma



Professor Per-Edvin Persson

Krimin sota Itämerellä 1854

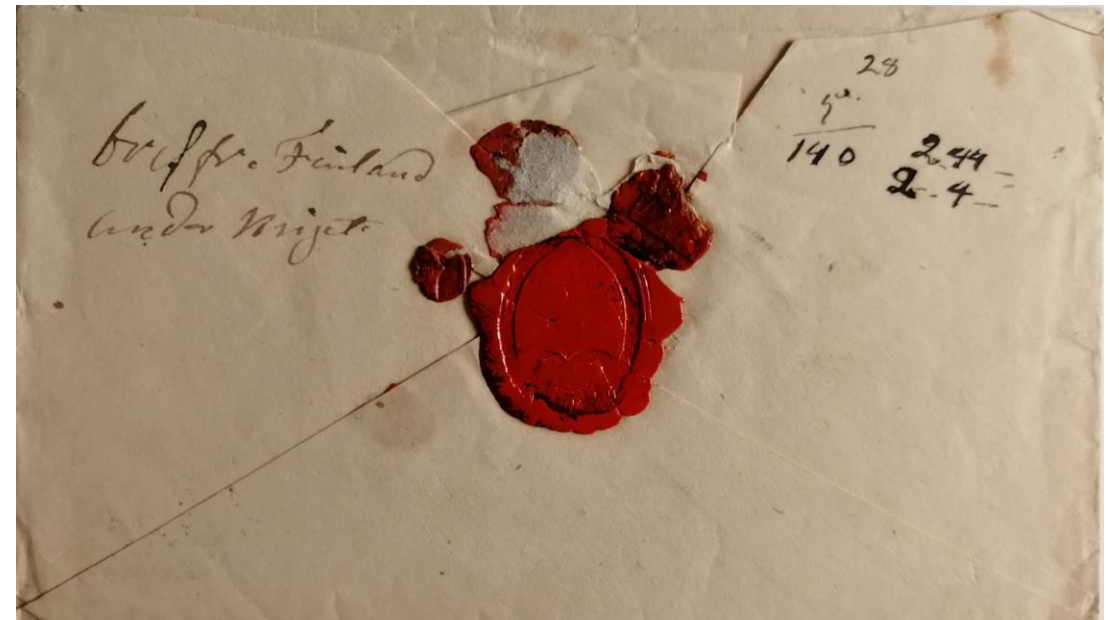
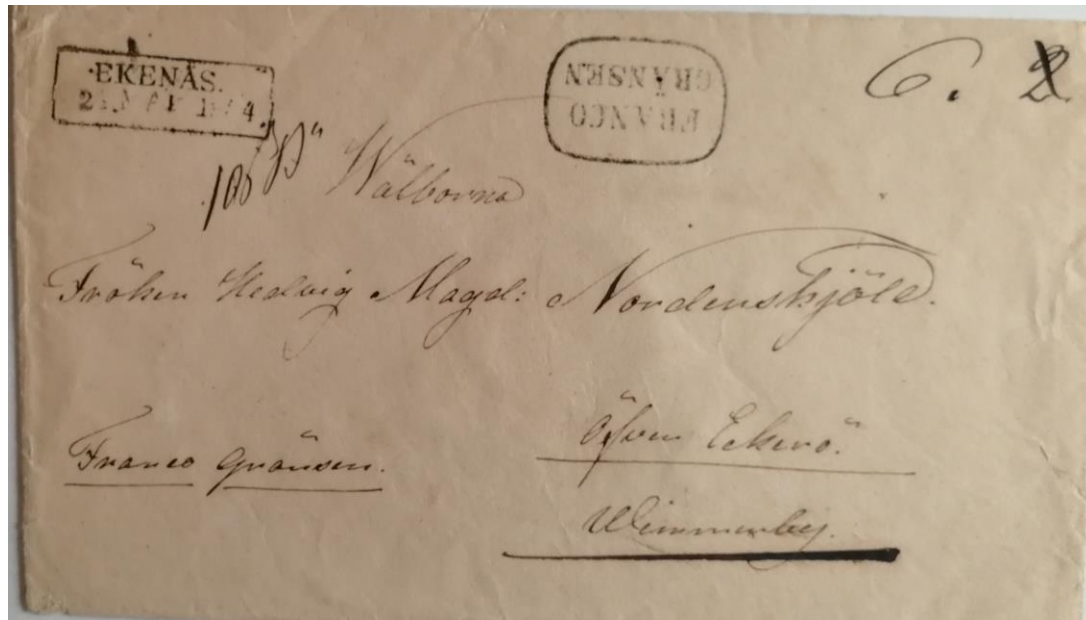
Englanti lähetti suuren sotalaivaston Itämerelle maaliskuussa 1854 ja julisti Venäjälle sodan 28.3.1854. Ranska seurasi perässä mutta sen laivasto saapui vasta huhtikuussa 1854.

Liittoutunut laivasto partioi Suomen rannikolla ja teki hyökkäyksiä eri kohteisiin, joista suurin oli Bomarsundin linnoituksen tuhoaminen loppukesästä 1854. Tarkoitus oli mm. saartaa tavara- ja postiliikenne.

Laivasto oli estänyt postiliikennettä jo 12-13.5.1854, mutta vasta heinäkuussa englantilaiset ilmoittivat että kaikki postinkulku estetään. Sitä ennen Ahvenanmaan ja Turunmaan kauppiaat jo ennakoivat liikenteen vaikeuksia.

Englannin laivaston saartolinja kulki kesäkaudella 1854 Ahvenanmerellä, mutta vuonna 1855 Suomen ja Ahvenanmaan välillä. Tällöin ainakin veneliikenne Ruotsin ja Ahvenanmaan välillä toimi.

Kirje Tammisaaresta Ruotsiin 24.5.1854



Ensimmäiset postimerkein maksetut kirjeet Suomen alueelta



Bomarsundin taistelu

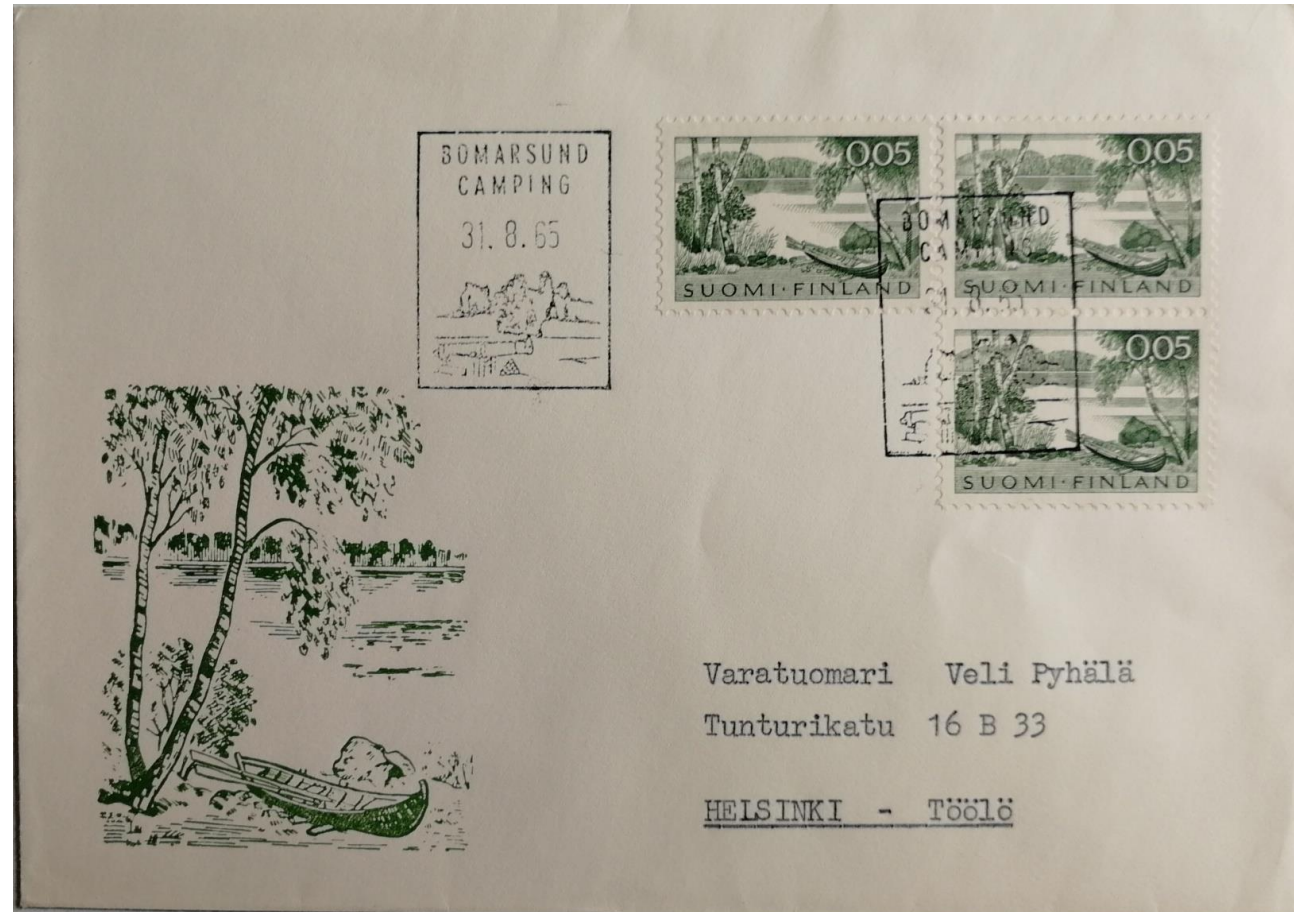
Englannin laivasto kerääntyi heinäkuun lopussa 1854 Bomarsundin lähistölle odottamaan Ranskan armeijakunnan (10 000 miestä) saapumista. Venäläinen komentaja Jacob Bodisco tajusi olevansa saarroksissa ja määräsi 3.8.1854 Nya Skarpansin poltettavaksi. Näin tapahtui. Seuraavana päivänä poltettiin Prästön rakennukset, Skarpansin kylä ja esikaupunki.

8.8.1854 vihollinen nousi maihin ja kiivaita taisteluita käytiin linnoituksen torneista. 16.8.1854 Bodisco antautui. Hän ja hänen joukkonsa otettiin sotavangeiksi ja kuljetettiin Ranskaan ja Englantiin.

Liittoutuneet yrittivät tarjota Ahvenanmaata takaisin Ruotsille tuloksetta. Lopulta päätettiin räjäyttää linnoitus, mikä tapahtui 2.9.1854.

Bomarsundin taistelun jälkeä seurasi suuri joukko turisteja sekä taiteilijoita, joiden piirustukset antavat hyvän kuvan tapahtumien kulusta.

Bomarsundin rauniot leimassa



Varatuomari Veli Pyhälä

Tunturikatu 16 B 33

HELSINKI - Töölö

Bomarsundin rauniot



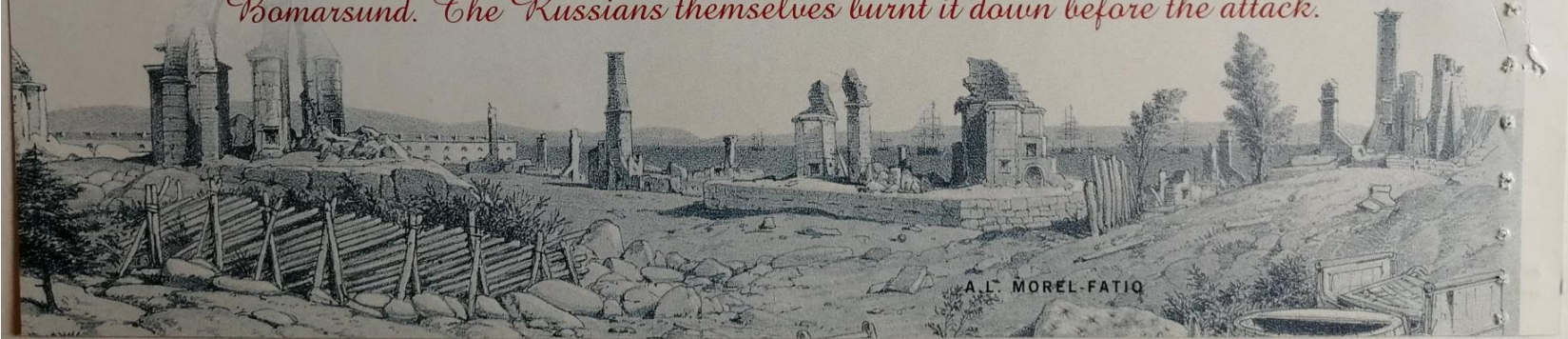
Professor Per-Edvin Persson

Poltettu Skarpans

SKARPANS – ÅLANDS FÖRSTA STAD

I samband med fästningens byggande växte ett litet samhälle, Skarpans, fram. År 1842 flyttade Kastelholms postkontor till Skarpans som också hade såväl en ortodox som en luthersk kyrka. Småningom inrättades också en skola i samhället. Skarpans anses vara Ålands första stad men brändes ned av ryssarna några dagar innan anfallet mot Bomarsund.

The community of Skarpans developed during the construction of Bomarsund. The Russians themselves burnt it down before the attack.



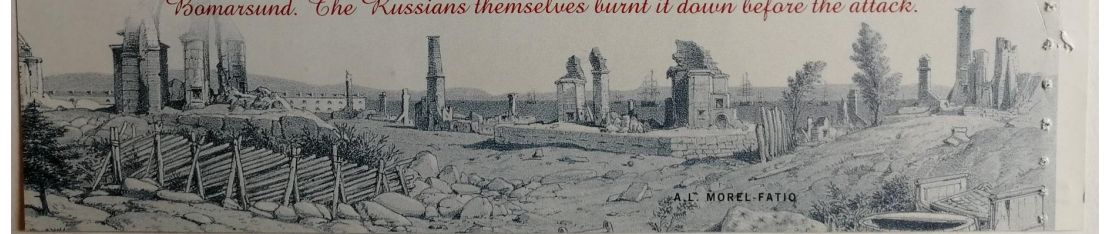
Skarpansin postkonttori



SKARPANS – ÅLANDS FÖRSTA STAD

I samband med fästningens byggande växte ett litet samhälle, Skarpans, fram. År 1842 flyttade Kastelholms postkontor till Skarpans som också hade såväl en ortodox som en luthersk kyrka. Småningom inrättades också en skola i samhället. Skarpans anses vara Ålands första stad men brändes ned av ryssarna några dagar innan anfallet mot Bomarsund.

The community of Skarpans developed during the construction of Bomarsund. The Russians themselves burnt it down before the attack.



Skarpansin postikonttorin vaiheet

Keväällä 1854 keskusteltiin konttorin siirrosta, mutta vasta 6.6.1854 konttori siirretään Mångstektaan. Siellä se toimi 8.8.1854 asti – kun vihollinen nousi maihin, vt postimestari Carl Gustaf Pundani otti kampeet ja pakeni Kumlingeen ja sieltä edelleen Manner-Suomeen.

Hänen raporttinsa osoittavat selvästi ettei Kumlingessa toiminut missään vaiheessa postikonttoria. Hän myötävaikutti kahden postilaukun pelastamisyritykseen Vårdössä. Englantilainen sotajoukko kuitenkin takavarikoi ne ja ryhmää johtanut sotilas sai tästä merkittävästä ansiosta Victoria-ristin.

Senaatin kansliatoimikunnan muistio 28.5.1856 vahvistaa että konttori lakkasi toimimasta kun linnoitus vallattiin. Kastelholman postikonttori avattiin uudelleen 1.9.1856.

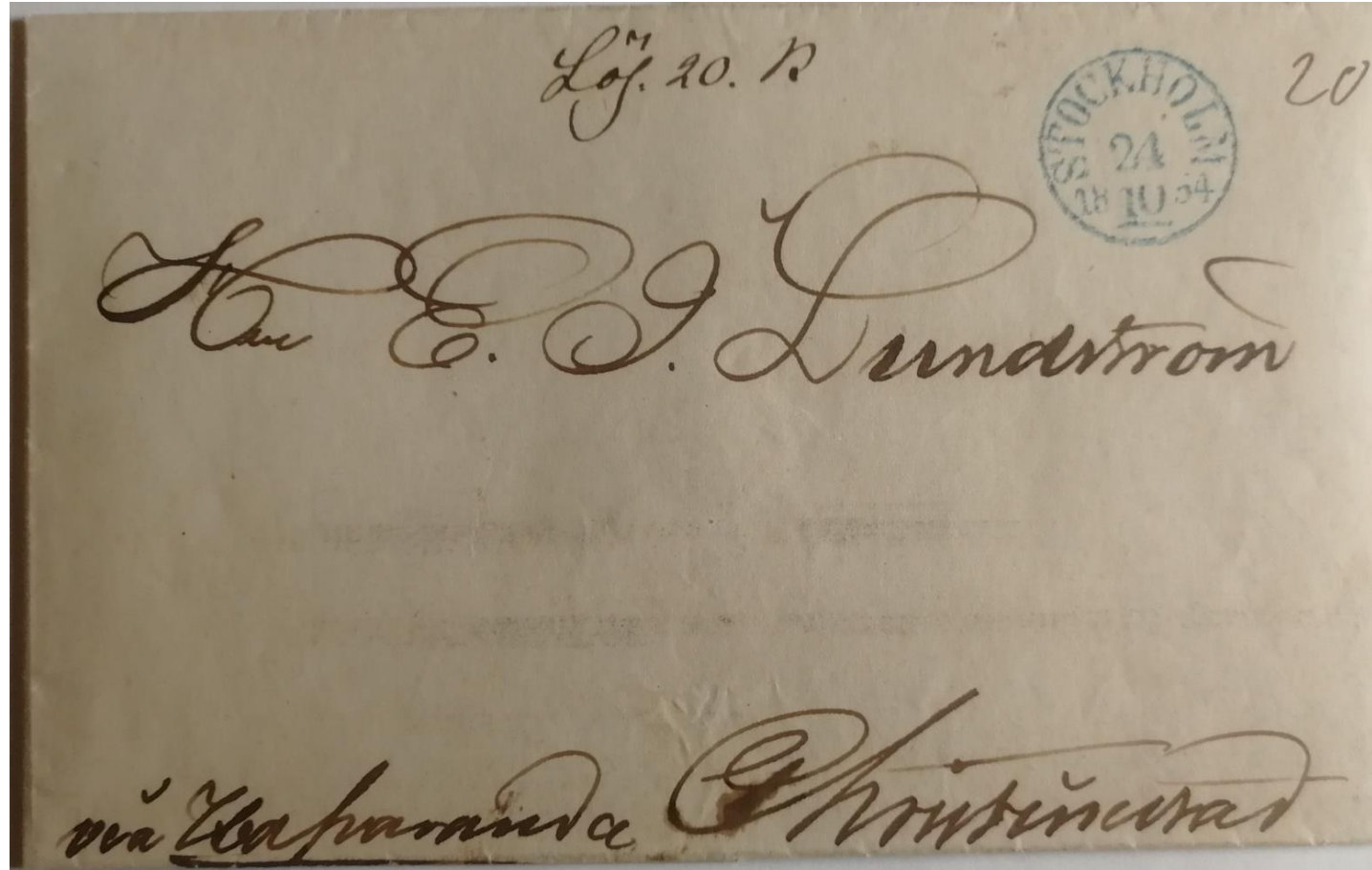
Postin kulku 1854

Kun englantilaiset 8.7.1854 ilmoittivat saartavansa postiliikenteen Ahvenanmeren yli, sekä Suomen (18.7.54) että Ruotsin (12.7.54) postilaitokset ilmoittivat liikenteen johdettavan pohjoista reittiä Haaparanta-Tornion kautta. Ruotsissa tosin oli valintamahdollisuus pyytää eteläistä reittiä Ystadin ja Stralsundin kautta.

Yksittäiset postiruodut pääsivät vielä heinäkuussa 1854 läpi.

Postiliikenne palautui normaaliksi 13.11.1854 alkaen.

Kirje Haaparannan kautta



Postin kulku 1855

Saarto alkoi heinäkuussa 1855 jolloin liikenne ohjattiin pohjoista (tai Ruotsissa myös eteläistä) reittiä pitkin (Ruotsi 24.7.55, Suomi 31.7.55).

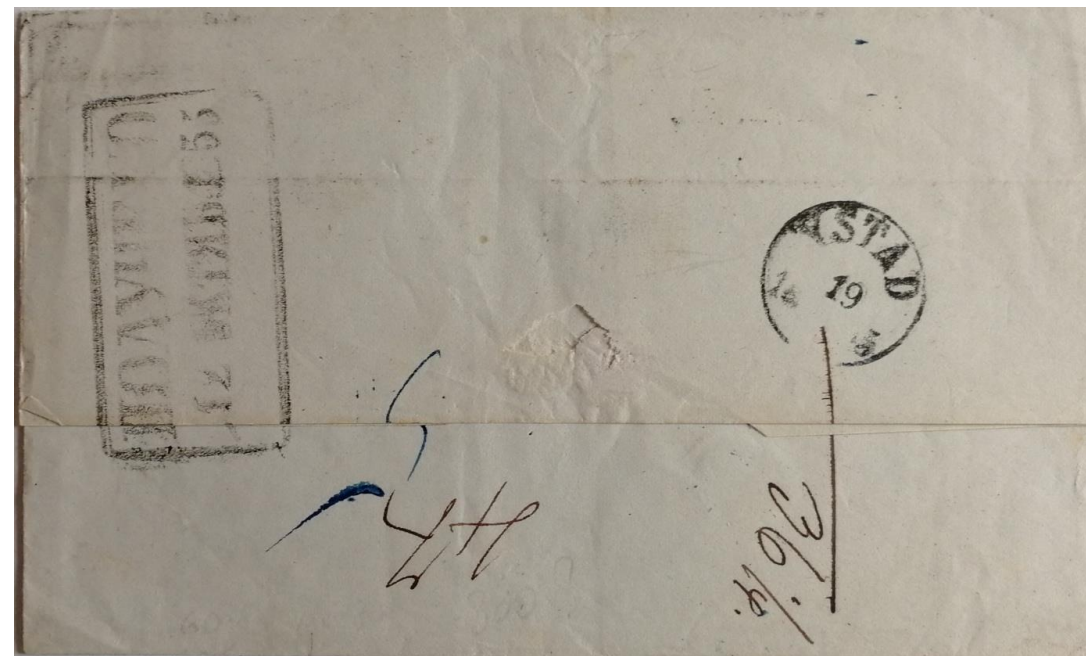
Liikenne palautui normaaliksi ilmeisesti vasta tammikuussa 1856.

Vuonna 1855 saartolinja kulki Suomen ja Ahvenanmaan välillä. Tällöin toimi ns saartorikkuri-posti Ruotsista Suomeen: kotimaan taksalla kirje Grisslehamniin, sieltä veneellä Eckeröhön, missä maksettiin puuttuva postimaksu ja salakuljetus Ahvenanmaan itäisen saariston kautta Suomeen.

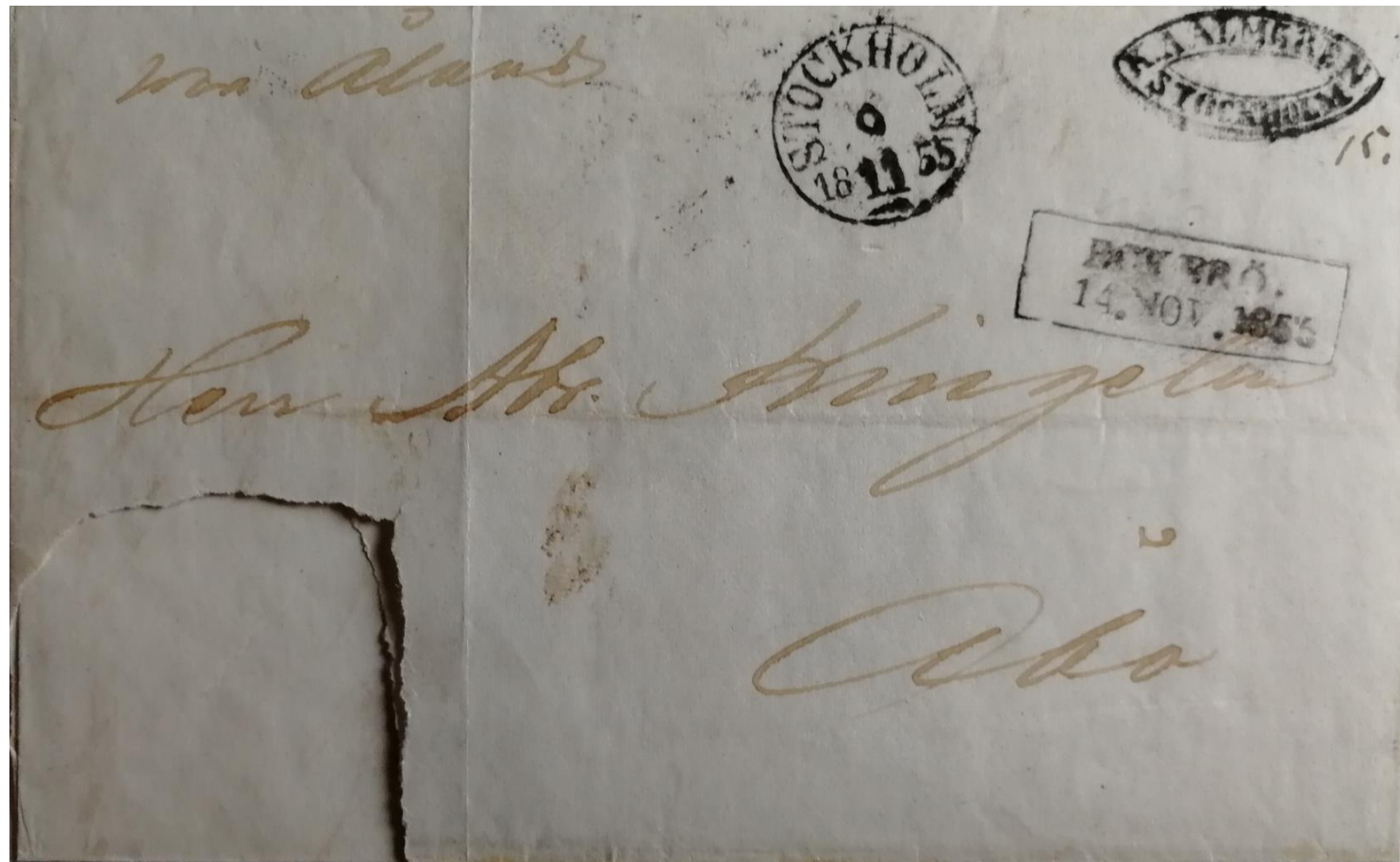
Eteläinen reitti



Kirje Döderhultsvik-Rääväli 1855



Saartorikkuripostia 1855



Saartorikkuripostia 1855



Kirjallisuus

- Fagerlund, L.W. 1925. Anteckningar rörande samfärdseln emellan Sverige och Finland öfver Ålands haf och de åländska öarna. Åland – Bidrag till kännedom af hembygden VIII. Helsingfors, 450 ss.
- Greenhill, B. & Giffard, A. 1988. The British assault on Finland 1854-1855. A forgotten Naval War. Naval Institute Press, Annapolis. 366 ss.
- Hess, W. 2020. Postal History of Finland. PhilCreativ Verlag, Schwalmtal. 310 ss.
- Johnsson, R. & Malmberg, I. 2015. Det förskräckliga åländska kriget. John Nurminens stiftelse, Helsingfors, 463 ss.
- Persson, G. 2020. Posten i Östersjön under Krimkriget. Aktuellt om Posthistoria Nr 15, ss. 14-23. Sällskapet för svensk posthistorisk dokumentation, Märsta.
- Persson, P-E. 2021. Skarpans postkontor och slaget vid Bomarsund. Luppen 1/2021, ss. 4-9.
- Persson, P-E. 2023 a. Skarpans postkontor och slaget vid Bomarsund 1854. Skarpansin postkonttori ja Bomarsundin taistelu 1854. Filatelisti 2/2023, ss. 20-24.
- Persson, P-E. 2023 b. Skarpans postkontor – tillkomst, öppna frågor, slutet. Luppen 2/2023 ss. 22-31.
- Pietiäinen, J-P. 1988. Suomen postin historia I, Posti- ja telelaitos, Helsinki, 573 ss.
- Robins, G., Skogsjö, H. & Öljans, J. 2022. Bomarsund. Det ryska imperiets utpost i väster, Bomarsundssällskapet, Mariehamn, 120 ss.
- Stenberg, K.-E. 1968. Bomarsund, Skarpans postkontor och engelska flottan. Nordisk filateli, ss. 553-556.
- Stenberg, K-E. 1996. Hur gick breven under Krimkriget? Svenska filatelistisk tidskrift, 97: 600-601.
- Stenberg, K-E. & Wirzenius, H. 1997. Några anteckningar om postgången mellan Sverige och Finland under Krimkrigets dagar. Aktuellt om Posthistoria Nr 5, ss. 71-88.
- Sundberg, M. 2000. Ålands-stämpeln som finns och inte finns. Ålex 2000, ss. 24-25.